

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Szleng és fordítás

James Jones *From Here to Eternity*
(*Most és mindörökké*) című regényének
magyar fordítása alapján

Témavezető:

Dr. Benő Attila

egyetemi docens

Készítette:

Todor-Soó Katalin

III. év, magyar–finn

Kolozsvár

2009

1. Bevezetés 3
2. A szlengről általában 3
 - 2.1. Mi a szleng? 3
 - 2.2. Ok, cél, funkció 4
 - 2.3. Jellemzői 5
3. Szleng és műfordítás 8
 - 3.1. Szleng és irodalom 8
 - 3.2. A szleng fordíthatóságáról 9
4. Szleng James Jones *From Here to Eternity* (*Most és mindörökké*) című regényében 11
 - 4.1. A forrásszövegről 11
 - 4.2. A *From Here to Eternity* és a *Most és mindörökké* szlengje 11
 - 4.2.1. *God damn¹, damned* 12
 - 4.2.2. *Hell* 16
 - 4.2.3. *Christ*² 18
 - 4.2.4. *Son of a bitch*³ 20
 - 4.2.5. Etnonímia 21
5. Összefoglalás 23
- Bibliográfia 24

¹ A *Macmillan English Dictionary* (a továbbiakban: MED) szerint: **goddamit** interjection *mainly Am E informal* used when you are angry or annoyed. Some people consider this word offensive

² OM: isz tabu kb az istenit!

³ MED: **son of a bitch** *mainly Am E offensive* an insulting word for someone you are angry with.

1. Bevezetés

Dolgozatomban a szleng fordítási kérdéseit vizsgálom, James Jones *From Here to Eternity* c. regénye és annak magyar fordítása alapján kontrasztív megközelítésben.

Azért választottam ezt a témát, mert érdekelt, hogy milyen lehet a kapcsolat egy olyan összetett nyelvi jelenség, mint a szleng és egy olyan összetett emberi tevékenység, mint a fordítás között.

James Jones regénye a szlengkutatás szempontjából is érdekes, hiszen nyelvhasználatával sokkolta az amerikai olvasóközönséget az ötvenes években. A műfordítás felől nézve pedig egy ilyen, kimondottan sok szleng elemet tartalmazó szöveg átültetése kihívást jelent, a fordítás (leíró) elméletének pedig jól tanulmányozható anyagot szolgáltat.

A szleng rövid, általános bemutatása után fordíthatóságát vizsgálom, a regény szövegéből kiválasztott nyelvi adatok alapján. Többek között azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy megőrizhető-e a stílusérték a szleng fordításakor, van-e az egyes kifejezéseknek egyenértékű ekvivalensük a célnyelvben, és ha nincs, hogyan jár el a fordító.

2. A szlengről általában

A szleng „olyan nyelv, amely feltűri az ingujját, beleköp a tenyerébe, és munkához lát”.

CARL SANDBURG

2.1. Mi a szleng?

A szleng összetettségét mutatja a sok meghatározási kísérlet. A teljesen pontos meghatározhatatlanság a gyakorlatban, használatban nem okoz problémát: Paul Roberts nyelvész szerint a szlenget „mindenki felismeri, de senki sem tudja meghatározni”.

A szleng meghatározhatóságát a kontextus kérdése is nehezíti. Partridge idézi az *Encyclopaedia Britannicát*: „mivel az egyik pillanatban egy szó vagy szókapcsolat szlengként hat, míg egy másik szituációban az adott szó vagy szókapcsolat egyáltalán nem kelt ilyen hatást.” (Partridge 2002: 17)

Szilágyi N. Sándor szerint a szleng egy beszédmód, amely programszerűen a nyelv közönséges változatát valósítja meg, az emelkedettel szemben, ennek ugyanis »ellennyelve«. „Számos jellegzetessége az emelkedett nyelvváltozat tükörképeként értelmezhető igazán.” Szilágyi N. Sándor éppen ezért tartja úgy, hogy azóta létezik szleng, amióta a nyelvnek kialakult egy emelkedett változata (ez lehet akár rituális nyelv is). (idézi: Kis Tamás 2006)

Ugyancsak Szilágyi szerint a fiatalság által, az egymás közti társalgásban előszeretettel használt nyelvváltozat a szleng (Szilágyi 1999: 11).

Tehát a szlenget a standardtól való elkülönülés, informalitás, új szavak és rövidülések önkényes létrehozása, leleményesség, gyors népszerűség és egyes elemeinek korai mulandósága jellemzi.

A szleng nem területi, hanem csoportjellegű nyelvváltozat. A csoportnyelv használata egyszerre jelez elhatárolódást, a standarddal szembeni ellenszegülést, ugyanakkor csoportkohéziós erőként is működik. Nyelvhasználata jellemzi a beszélőt, elárulja társadalmi hovatartozását, sőt arról a csoportról is informál, amelyhez a beszélő tartozik. A szleng nem tolvajnyelv, argó vagy zsargon.

A szleng lehet standard szleng, ezt a köznyelvet beszélők mind értik, és kontextus függvényében használhatják is. Szakszleng a szubkultúrák sajátos nyelvhasználata (ld később).

A szleng a stilisztikailag semleges szint alatt helyezkedik el (tehát viszonylagos fogalom), a bizalmastól a vulgárisig, a trágárig terjed.

Eble az általam ismertek közül talán a legjobb definíciót adta: „A szleng társalgási nyelvi szavak és kifejezések állandóan változó halmaza, amelyet a standard nyelvhasználattól általában különállónak és társadalmilag alacsonyabb rendűnek tartanak. A szlenget a társadalmi identitás és az összetartozás megteremtésére és megerősítésére használják, különösen egy csoporton, illetve a társadalom valamely (divat)irányzatán belül. Minden nyelvben megtalálható, és az ilyen jellegű, rövidéletű szókinccs előfordulása a nyelvben valószínűleg olyan régi, mint a nyelv maga” (Eble 1999: 227).

2.2. Ok, cél, funkció

A szleng nyelvi divat, és a divattal hasonló célokat szolgál.

Miért használjuk a szlenget?⁴ Heccből, mert a humor spontán megnyilvánulása, hogy másságot képviseljünk, hogy meghökkentsük a hallgatóságot, lázadásul a sablonok ellen, a visszautasítás, a fájdalom (pl. halál) enyhítésére, a társadalmi kommunikáció megkönnyítésére, a zavarba hozó ünnepélyesség oldására (ld. politikusok beszédeiben).

A szleng társadalmi szerepét hangsúlyos: a csoporthoz tartozás jegye, barátság megkötésére és elmélyítésére szolgálhat. Az állandóan változó szlengszókincs közös birtoklása és fenntartása fokozza a csoportszolidaritást és a tagok bevonására, illetve kizárására (adott esetben kiszűrésére) szolgál.

„Funkciója a fatikus, kapcsolatfenntartó, - megerősítő és identitásjelző funkció a nagyobb közösségen belüli kiscsoportokban”, tehát a szleng nyelvesszencia (Kis Tamás 2006).

Chapman: „Véleményem szerint a szleng mélyebb pszichodinamikája két dologgal függ össze: (1) az ego védelmével a szuperegóval szemben, illetve (2) annak párhuzamos vágyával és elutasításával, hogy emberek legyünk” (Chapman 1999: 277).

2.3. Jellemzői

A zártkörűség, a divathóbort jelleg és a tiszteletlenség bonyolult összjátéka teremti és táplálja a szlenget, és ugyanakkor a szemantikai és etimológiai bonyolultságot is jelez.

A szleng a szavak szintjén nyilvánul meg, nem jellemző, hogy egy nyelv grammatikáján önkényesen változtasson. A szleng szókinése sajátos, alapvető szerepe van benne a képzelőerőnek, kreativitásnak.

Eble szerint „A szleng szemantikájának (...) jellemzője az a tendencia, hogy közvetett és figuratív módon nevez meg dolgokat, főleg metafora, metonímia és irónia segítségével.” (Eble 1999: 231)

Lényegi vonása, hogy a kifejezés mikéntje, formája legalább olyan fontos, mint a közölt információ. Ez mutatja, hogy a szleng inkább attitűd, érzés, tett.

A szlengkifejezésekben sokkal nagyobb érzelmi feszültség van, mint a köznyelviekben.

⁴ Partridge 1999

Háttérben erkölcsi ítélet van: kamaszosan, küzd minden ellen, ami: „álszent, mesterkéltnél vagy hamis.” (Partridge 1999: 216)

Chapman a szlengbeszélők személyiségpszichológiáján keresztül közelíti meg a szlenget. Elfogadott tényként kezeli, hogy a szleng gyökereit a tudattalanban kell keresnünk. Szerinte: „A szleng mint gyógyír tagadja a gyengeséget, illetve kérkedik a bűnösséggel.” A terapeutikus, gyógyító szleng szükséges az én fejlődéséhez, a társadalom működéséhez. „Különös, hogy egy olyan nyelvi jelenség, mely ennyire tűnékeny és frivol, mint általában a szleng, egyúttal ennyire mély és létfontosságú lehet az emberi fejlődés és rend szempontjából.” (Chapman 1999: 277)

A szleng kötetlen helyzetekre jellemző (a beszélt nyelv része, de nem minden társalgási nyelvi kifejezés szleng), így érthető, hogy a beszélt nyelv⁵ sajátja. Többnyire ennek tükrözéseként jelenik meg az irodalomban, például James Jones általam tanulmányozott művében, a *From Here to Eternity*-ben vagy Ottlik *Iskola a határon* c. regényében is.

Minden foglalkozásnak és tevékenységnek megvan a maga szakszókinca vagy regisztere. A regiszterek nem azonosak a szlenggel, de tartalmazhatnak szlenget, amennyiben a szakirányú szókinca bizalmas nyelvhasználatban fordul elő. A legtöbb foglalkozás szakszókinca a hivatalos terminológián kívül létezik egy nem hivatalos rétege, a szakszleng.

Bár egy-egy kultúra tabu témái bővelkednek szlengszinonimákban, nem minden szlengkifejezés sérti a társadalmi illendőséget.⁶

A szleng gyakran vulgarizmusokban, trivializmusokban nyilvánul meg, de fontos tudni, hogy nem korlátozódik ezekre. Például a *pasi*, *csaj*, *hapsi* stb. a standard szleng elemei, és nem vulgarizmusok. A durva, sértő kifejezések háttérben néha valódi, mély érzelmek

⁵ Itt talán jó az alkalom megjegyezni, hogy az eddigi igényeknek tökéletesen megfelelő írott nyelv–beszélt nyelv kettősség kereteit talán túlnövi a mai kommunikáció. Az internet és mobiltelefonon zajló kommunikáció fizikailag az írott beszédhez sorolható, ám szellemében, lényegében, tartalmában és formájában tulajdonképpen beszélt nyelv. Nyilván hasonlít az irodalomban lejegyzett beszélt nyelvhez, de céljait tekintve a kettő közé nem tehetünk egyenlőségeket.

⁶ Talán a szleng divatosodása együtt jár bizonyos tabuk feloldásával, legalábbis az erre irányuló szándék megnyilvánulásával. Érdemes lenne megfigyelni, hogy egyes értelmileg-érzelmileg (és nyilván gazdaságilag) fejlettebb, a tabukat feloldó nemzet nyelvének standard szlengje gazdagabb-e, mint egy elmaradottabb országé, és a presztízse más-e.

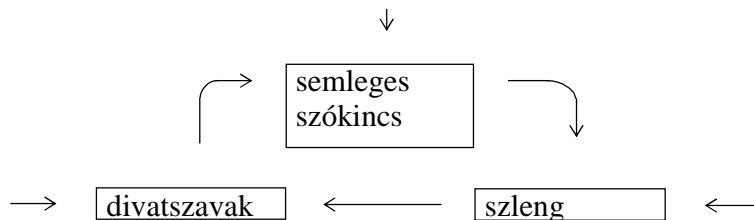
húzódnak. (ld. Ottlik, *Iskola a határon*). Ez jellemzi a bakanyelvet például, amelyben a káromkodás, vulgárizmusok, durvaság természetesebb, mint a például a hímezőszakkör tagjai által használt szlengben.

Forma és tartalom kapcsolata szerint a szavakat négy csoportba sorolhatjuk. Ezek közül a II. és IV. csoportba tartozó szavak lehetnek szlengelemek. Stilisztikailag bizalmasak, tartalmilag a semlegesből vagy tabuból merítenek.

	I.	II.	III.	IV.
tartalom	semleges	semleges	rossz	rossz
forma	semleges	rossz	semleges	rossz
példák	<i>étel</i> <i>televízió</i>	<i>kaja</i> <i>tévé</i>	<i>prostituált,</i> <i>prosti</i> <i>ürülék, széklet</i>	<i>kurva</i> <i>szar</i>

A IV. csoportbeli szavak sajátságos alkalmazása tekinthető káromkodásnak, amikor e szavakat, szókapcsolatokat érzelmi töltéssel és tágabb jelentésben használják (Andersson—Trudgill 1999: 252).

A szleng kérészéletű (akárcsak a divat): szókincese általában nagyon gyorsan cserélődik, bár van több ellenpélda is (az angol *blockhead* 'tökfej' szleng volt a XVI. században, s ma is az). Tehát a szleng jelentősen hozzájárul a standard nyelv formálódásához, a fesztelen beszédstíluson keresztül „átszivároghatva”. Chapman szerint például a két világháború minden más történelmi eseménynél általánosabb szlenget teremtett (Chapman 1999: 274). Ezt a mozgást a következő ábra illusztrálhatja:

(Andersson—Trudgill 1999: 257)

A szleng, csoportnyelvi változatként nemcsak aktuális beszélőjét jellemzi, hanem az egész csoportot, amely használja. A standard szleng például egy nemzet erényeit, hibáit,

előítéleteit, eszményeit árulja el, de ugyanúgy a börtönszleng vagy a katonaszleng is a beszélők közösséget jellemzi. Csoportnyelv lévén a szleng társadalmi hierarchia kifejezője is.

A szleng viszonylagos. Ami szlengnek tekinthető egy személy, egy korosztály számára vagy egy adott helyzetben, az mások számára, más helyzetben lehet, hogy nem az.

Fontos különbséget tenni a szleng és a dialektus között. Az egyik a nyelv függőleges, a másik a nyelv vízszintes felosztásának kategóriája. Nem zárom ki viszont annak a lehetőségét, hogy egyes regionális nyelvváltozatoknak befolyásolják a saját változatukhoz viszonyított „standard” szlenget, vagy akár a csoportnyelvi szleng is alakulhat földrajzi elhelyezkedés függvényében. Pl. a Hawaii tengerpartján szolgáló katonák nyelvében a szörfözés szemantikai mezejéből származó szavak természetes elemek – ellentétben a hegyvidéki katonák által használt szlenggel.

A szleng jelentős mértékben tudatos beszédtevékenység eredménye. Jellemzője szellemesség, humor, képzeletgazdagság, spontaneitás. Metaforával, képszerű, szemléletes eszközökkel él. Egyetemes, gyakran gúnyos és csípős is, ironikus. Egyszerű, és nyílt. szókimondó, s néha kíméletlen, az akár durva, mellbevágó valóságot fedi fel, esetleg túloz, a hiperbolikusság is jellemzi.

Mindezek a tulajdonságok rámutatnak annak okára, hogy a magyar szlengkutatás csak a rendszerváltás után kezdett el igazán eredményeket felmutatni. A spontaneitás, gondolkodás, lázadás a meglévő szabályok ellen és saját csoport alakítása stb. mind a diktatúra ellen szólnak.

3. Szleng és műfordítás

3.1. Szleng és irodalom

A szleng és irodalom több szempontból hasonló. Közös tulajdonságuk az, hogy mindkettőben a forma legalább olyan fontos, mint a tartalom. Azon kívül kreativitás, a standarddal szembe fordulás, a próteusziág is közös – főleg a posztmodern irodalomban és a szlengben.

A szleng a standard használatától való beszélt nyelvi eltérés, általában jellemzi az ötletesség, kreativitás, szellemesség – olyannyira, hogy az egyszerű ember költészetének is

nevezik. (Crystal, 2003: 73–74) G. K. Chesterton, az angol regényíró szerint: „A szleng az egyetlen állandóan áramló költészetfolyam. Valamely névtelen költő nap mint nap varázslatos mintázatot sző a köznapi nyelvből... Minden szleng metafora, és minden metafora költészet.”

A szépirodalomba több módon kerülhetnek szleng kifejezések. Közvetítheti a standard, de szlengként is megjelenhetnek. Ez a jelenség a szleng divatba jöttével együtt vált gyakoribbá, de már Villon és Cervantes is éltek a szleng nyújtotta lehetőségekkel, akárcsak a magyar líra nagyjai Ady, Csokonai, József Attila. A diáknyelv – többek között – Jókai, Móricz, és Ottlik regényeiben jelent meg.

A valóságosság eléréséért egyes esetekben a szleng használata létfontosságú. És a szereplők, szereplőcsoportok jellemzésében is többletet jelent az egyéni vagy csoportra jellemző beszéd-sajátosságok rögzítése, bemutatása. A szleng nemcsak jellemez, hanem hitelesít. Például ha az *Iskola a határonban* vagy a *Most és mindörökké*ben az író nyelvi normákhoz ragaszkodva ábrázolná a társas együttléteket, akkor hiteltelen lenne.

A szépirodalomban kétféle szlenghasználatot különböztetünk meg: elsődleges⁷ (amikor az elbeszélő „szólamát” jellemző nyelvhasználat) és másodlagos⁸ (amikor a szereplők „szájába adja” az író). Amennyiben e szólamok összemosódnak, ez a megkülönböztetés is árnyalódik.

3.2. A szleng fordíthatóságáról

Szlenget fordítani különösen nehéz feladat, mert a szleng kifejezések soha nem egyszerű, denotatív jelentésben jelennek meg. Ha például egy szleng szó átvétel a standardból (közben a beszélő új jelentéssel ruházza fel), akkor nem csupán jelöli és körülírja az illető tárgyat, jelenséget, hanem magát a szleng szót szembeállítja az illető (átvett) standard szóval.

A szleng fordítása tehát (mint a fordítás általában) a forrásnyelv és célnyelv szókincsének és kultúrájának nagyon alapos ismeretét feltételezi, ami azt is jelenti, hogy a fordítónak a szlengszókincs gyors alakulásával is „napirenden kell lennie”, ez pedig úgy lehetséges (amennyiben az), hogy megismeri a szlenget beszélők kultúráját, életét, attitűdjét stb.

⁷ Kolozsvári Grandpierre Emil szatírája az ifjúságról, *A fekete bula*

⁸ James Jones, Ottlik stb.

A folyamat nehézségét fokozza még az is, hogy (nem mesterséges nyelvekről lévén szó) nem biztos, hogy egy szleng kifejezésnek minden nyelvben megvan az egyenértékű ekvivalense, sőt, ez nagyon valószínűtlen.

Amint már volt arról szó, a szleng szókészlete nagyon dinamikus, így pár évvel a forrásnyelvi szöveg keletkezése után a fordítónak gondot okozhat már az illető szlengelemek felismerése is. Ezután eldönti, hogy az aktuális szlenget használja (ami belátható időn belül ugyancsak elavulttá lesz), megpróbál a szövegbeli szleng kifejezésekkel „egyidős” megfelelőt keresni, vagy a fordítás egyszerűen „elveszíti” e kifejezéseket. Vannak a szlengnek olyan kifejezései, amik valószínűleg soha nem fognak átkerülni a standardba, s ezek a vulgarizmusok.

A fordító „többszörös kockázatot vállal” egy szlengelemekben gazdag szöveg átültetésekor, s fennáll a veszély, hogy a szöveg veszít expresszivitásából, a forráskultúrában értékesnek számító mű csorbul, a célkultúra kevésbé értékeli, becsüli. Klaudy Kinga szerint „A tájnyelvi, rétegnyelvi sajátosságokat a fordítók szinte sohasem tudják ugyanazokon a szavakon érzékeltetni, mint az eredeti mű szerzője” (Klaudy 1997).

Amennyiben a forrásnyelvi szónak, kifejezésnek nincs a célszövegben egyenértékű ekvivalense, a fordító különböző kompenzációs eszközökhöz folyamodhat. Tudatosítva a fordítás során elkerülhetetlen veszteségeket kompenzációs eszközökhöz folyamodhat, más helyen, más eszközökkel próbálja „kiegyenlíteni a számlát”.

Veszteségekként tarjuk számon a célnyelvi utalások kimaradását, a latinizmusok kimaradását. De veszteséggel járhat a szleng fordítása, egy szereplő egyéni beszédstílusának visszaadása.

A kompenzáció lehet nyereség (dúsítás), lokális vagy globális kompenzáció. Klaudy szerint nyereség, „amikor a célnyelvben nyílik lehetőség valaminek a frappánsabb, idiomatikusabb megfogalmazására” (Klaudy 1997). Ezt a jelenséget dúsításnak is nevez(het)jük, de ez nem a forrásszöveg dúsítására vonatkozik, hanem azt jelenti, hogy a fordító, saját kényszerű kompromisszumos megoldásai tudatában, a célnyelvi szöveget dúsítja, ha van rá mód.

A lokális kompenzáció így nyilvánul meg: például ami érzékeltethető egy indoeurópai nyelvben a segédigén, azt a magyarban valamely más szófajon kell bemutatni.

A globális kompenzáció a nyereségek és veszteségek egész műben megvalósuló egysége.

4. Szleng James Jones *From Here to Eternity* (*Most és mindörökké*) című regényében

4.1. A forrásszövegről

James Jones XX. századi amerikai író, második világháborús trilógiájával vált híressé. A *From Here to Eternity* (*Most és mindörökké*) című regénye volt az első, ez a háború előtti hónapokról szól. Regényei megírásában a személyes tapasztalat inspirálta

Könyvei szókimondásukkal, nyelvhasználatukkal, stílusukkal és a szereplők szexuális viselkedésének bemutatásával sokkolták az amerikai olvasóközönséget.

A regény írásban tükrözi a beszéltnyelviséget (pl. *Where the hellah yah been all goddam day?*). A köznyelv szavain kívül a katonai szaknyelv (pl. *First Seargent* 'főtörzsőrmester'), a szakszleng (*Top* 'főtörzs') és a standard szleng (pl. *stag* 'kanmuri') szókinéséből vett szavak, kifejezések építik fel a szöveget.

Ezek közül én a szlengelemek fordíthatóságát tanulmányoztam. Érdekes módon a standard szleng mennyiségben felülmúlja a katonai szlenget. Erre indok lehet, hogy a standard szlengi *goddam* például több beszédtema kapcsán alkalmazható, míg a szakszleng esetében ez a réteg szűkebb. A mű szövegét tehát a szlengelemek sokasága és az írott formában is jelölt beszéltnyelviség jellemzi. A beszéltnyelviség jelölése a fordításban, elvesztődik. (A fordító nem folyamodik lokális kompenzációhoz.)

A szöveget Szíjgyártó László ültette át magyarra. Angolból (Christie, Orwell, Huxley, Maugham, Capote, Mailer, Faulkner, Gravesstb.), franciából (A. Stil, J. Romain, J. S. Alexis stb.) és németből (A. Seghers, G. Grass stb.) is fordított szépprózai műveket.

4.2. A *From Here to Eternity* és a *Most és mindörökké* szlengje

Dolgozatom megírása előtt párhuzamosan tanulmányoztam a *From Here to Eternity* és magyar fordítása, *Most és mindörökké* szövegét. A valamilyen szempontból érdekes fordítói megoldásokat kerestem. A szöveg terjedelme (angol: 861 oldal, magyar: 1071 oldal) arra készítetett, hogy csak egy problémakört vizsgáljak, és az azzal kapcsolatos átváltási

műveletekre fordítsak több figyelmet. Kézenfekvő volt a szlengelemek fordítását vizsgálni, hiszen a regény jellegzetessége a rengeteg szlengszó használata. Ezek többnyire párbeszédekben bukkannak fel. A cédulázás során rájöttem, hogy a változatos vulgarizmusok és egyéb szleng kifejezések közül egy bizonyos „törzsanyag” ismétlődik, ez a „törzs” a fordításban „vastagabb”, mert a fordító egy-egy kifejezésnek több megfelelőt is keres.

A válogatást megnehezítette a szleng kérészetlensége. Egyes szavakat ma már nem tartunk szlengnek, mások meg a standardból csúsztak oda. A vulgarizmusok és trágárságok e szempontból biztosabb talajt jelentettek. A legjellegzetesebb szleng kifejezések közül a következőket vizsgáltam eddig: *God damn* és változatai, *hell*, *Christ* és változatai, *son of a bitch* és változatai. Külön csoportot alkotnak a szleng-értékű etnonímiák. Ezeken kívül több érdekesség is van, de a dolgozat kereteiben nem lehetne mindet elemezni, még felsorolni sem.

A példákban a leggyakoribb a veszteség, a stilisztikai érték gyengülése, viszont lokális dúsírtásra is láthatunk példát.

A kifejezések esetenként eltérő írásképe a beszéltnyelviséget és az egyes szereplők vagy helyzetek sajátosságát tükrözik. Ez érvényes a regény teljes szövegére, így a továbbiakban bemutatandó kifejezésekre is.

4.2.1. *God damn⁹, damned*

God damn:

Olyan, esetenként sértő indulatszó, amelyet mérgesen, dühösen használ a beszélő. Érdekes, hogy a MED nem a szó jelentését írja le, hanem azt, hogy a beszélő milyen kontextusban használja.

A *damn* ige a következőket jelentheti a magyarban: 'átkoz, elátkoz, elítél'¹⁰.

Ország László—Maday Tamás *Angol—magyar nagyszótárában* (a továbbiakban OM) a **goddam** 'feneette, istenverte, nyamvadt, nyavalyás, átkozott, vacak, szaros'

⁹ A *Macmillan English Dictionary* (a továbbiakban: MED) szerint: **goddamit** interjection *mainly Am E informal* used when you are angry or annoyed. Some people consider this word offensive

¹⁰ forrás:

http://dict.sztaki.hu/dict_search.php?L=ENG%3AHUN%3AEngHunDict&O=ENG&flash=&E=1&sid=ce8b5c897d35445527e6905fa3075d50&vk=&in_form=1&W=damn&M=2&P=0&C=1&T=1 és <http://finnhun.com/index.php?nyk=5&g=1&szo=damn&submit=Hae>

jelentésben, a **goddamn** pedig indulatszóként, 'az istenit!, a kutyafejét!, a mindenit!' jelentésben szerepel.

A fentiekből kiindulva láthatjuk, hogy az *isten verje meg* kifejezés szó szerint ugyan illene, de kontextuálisan nem mindig ér el ekvivalens hatást az eredetivel. A *God damn* kifejezés más magyar megfelelői pedig amilyen változatosak, annyival durvábbak is az angolnál, tehát nem száz százalékos ekvivalensek.

A fordító a következő megoldásokat választotta:

1. *God damn...* – *Szent Isten: God damn no!* – *Szent Isten tényleg nem!*
2. *God damn* – *az istenit: God damn these mosquitos!* – *Az istenit ezeknek a rohadt moszkítóknak!, God damn this hole.* – *Az istenit ennek a rohadt gödörnek!*
3. *goddam it* – *az istenfáját*
4. *Goddam it* – *a nyavalya törje ki*
5. *Why, goddam you...* – *Az anyád...*

Szíjgyártó többféle fordítással is él. Ezzel a magyar szövegben változatosabbak a káromkodásformák, viszont kérdéses, hogy ez mennyire „szándéka” James Jonesnak, az angol szöveg írójának. Lehet, hogy a *God damn* és formái gyakori ismétlődő használata inkább azt érzékelteti velünk, hogy ez egy csoport jellegzetes beszédfordulata, minthogy monotonitást keltene.

Elmondhatjuk, hogy a fordító sikeresen megőrizte az eredeti szövegbeli stílusértéket, érzelmi intenzitást, legtöbbször a forrásszöveghez ragaszkodó megoldást talált. A *nyavalya törje ki* talán archaikus hatást kelt, és nem kifejezetten a bakanyelvet, bakaságot juttatja az olvasó eszébe¹¹.

Az utolsó példa azt mutatja, hogy a fordító inkább eltávolodott a szövegtől, és a célnyelvi kontextusból indult ki, így nagyon sikeresen egy jellemző magyar szlengformát sikerült megfeleltetnie az amerikai angolra ugyancsak jellemző *Why, goddam you...*-nak.

„A szlengszótár meghatározása szerint a *goddam* : melléknév < durva, dühöt kifejező nyomatékosító szó > istenverte, átkozott, rohadt, francos, piszok, nyavalyás jelentésben.”¹²

¹¹ Ti. nem szerepel sem a Kis Tamás, *A magyar katonai szleng szótárában*, sem a következő címen fellelhető *A katonai szleng* jegyzékben: <http://nevarchivum.klte.hu/szleng/katszlang.htm>.

¹² Mivel a Kövecses-féle szlengszótár Kolozsváron nem érhető el, a Debreceni Egyetem diákjának, Balogh Krisztina Ágnesnek *A szleng és műfordítás kapcsolata Salinger Zabhegyező című regényében* című szakdolgozatából idézek hivatkozásokat.

1. *goddamned*¹³ – átkozott: *goddamned swamp* – átkozott mocsár, *goddam things* – átkozott bestiák

Ez a fordítás egyszerre példázza az explicitációt (leszűkíti a jelentést, ti. a moszkítókról van szó), és a dúsítást (lokális kompenzáció).

2. *goddam* – nyavalyás: *goddam stripes* – nyavalyás stráfok(at), *stick your goddamned rubber glove* – maradj csak meg szépen a nyavalyás gumidnál, *goddam lieutenant* – nyavalyás hadnagy, *goddam office* – nyavalyás iroda, *goddamned Coast Artilleryman* – nyavalyás partvédő tüzér, *goddam gook* – nyavalyás ferdeszemű
3. *god dam* – büdös: *Not on your goddam life.* – Soha a büdös életben!

Szíjgyártó csak ebben az esetben fordítja a *büdös* szóval. Hasonlóan a *Why, goddam you...* – Az *anyád...* példához, a célnyelvi kontextusból indul ki. Így sikerül megőrizni az expresszivitást is, és a vulgarizmust is elkerüli.

4. *goddam* – Ø: *Let that be a goddam lesson to you* – Okulj a dologból, *pretty goddamned good outfit* – tényleg klassz fegyvernem a többihez képest (Itt is explicitál a fordító.), *Let go of my goddam foot.* – Ereszd már el a lábam!, *Too goddam bad.* – Elég baj., *Too goddam bad.* – Kár., *I aint going to stand out here no goddam half hour.* – Nem fogok egy félóráig itt álldogálni., *I aint no goddam* ——— – Mi vagyok én? Talán..., *all hours of the goddam night* – egész éjszaka, *Son of a bitch is a goddam fool...* – Hülye., *all goddam day* – egész nap, *They aint no goddam bettern we are.* – Azok a rohadtak se jobbak nálunk!

Itt a lokális kompenzációra láthatunk példát. A *no goddam bettern-t se jobbak-nak* fordítja Szíjgyártó, ez egy kompromisszumos megoldás, veszteség, s ennek kiegyenlítéséért dúsít: a *They-t rohadtak-nak* fordítja. Így találta meg a forrásnyelvi mondat tartalmi és stilisztikai ekvivalensét a célnyelvben.

Továbbá: *I aint going to get no goddam rest in here. I might as well go inspect my goddam posts.* – Egy pillanatnyi nyugta sincs az embernek. Ezzel az erővel akár az őrszemeket is végigjárhatom.

¹³ MED: **goddam** adj, adv *mainly Am E informal* used for emphasizing what you are saying, especially when you are angry or annoyed. Some people consider this word offensive.

A fenti adatokból már fény derül a fordítás veszteséges voltára. Az *átkozott* és *nyavalyás* a szlengszótár szerint megfelelő fordítása a *goddamned*-nek, de ezeken kívül a sokkal durvább *istenverte* is a lehetőségek között van, s ezzel nem élt a fordító. Sokkal jellemzőbb viszont, hogy a fordításban teljesen elvesztődik a *goddamned* (vagy változata), így a szöveg stílusértéke sem őrződik meg. Hogy erre a „tompításra” az amerikai olvasóközönség sokk-reakciója készítette-e a fordítót, nem tudni, de talán mégsem volt indokolt.

***Damn*¹⁴:**

„A Kövecses szlengszótára a *damn* szóra több megoldást is ajánl attól függően, hogy ez önmagában használatos melléknév, vagy kifejezésben szereplő egyéb szófajú szó. A *damn* melléknév < dühöt, indulatot kifejező nyomatékosítószó>: hülye, baromi, rohadt, nyomorult, nyavalyás, fránya, mocskos, francos, istenverte, átkozott.”¹⁵

1. *he did not give a damn...* – *ő fütyült rá...*
2. *They none of them worth a damn.* – *Egykutya.*
3. *Not a damn thing.* – *Szart se érsz vele.*

A *damn*-fordítások közül hármát emeltem ki. Az első tartalmilag egyenértékű, tulajdonképpen tükrözi az alany (egyik szereplő) hozzáállását, de elvesztődik a (valószínűleg az alany beszédmódját tükrözni vágyó) vulgarizmus.

Továbbá, az *Egykutya* tömörebb, viszont elvesztődik úgy az expresszivitás, mint a beszélő „nyeglesége”.

Végül pedig a *Not a damn thing* fordítása tükrözi leginkább mindazt, amit a fentiek tükröztek vagy elveszítettek, tartalmi és stilisztikai ekvivalens.

Fontos, hogy a MED minden *damn*-nel kapcsolatos szócikkében jelzi a szó érzelmi töltetét, tehát nem semleges a szó, így a célnyelvből eszerint lehet megfelelőket válogatni, akár Kövecses szlengszótára alapján.

¹⁴A MED a példákban előforduló *damnt* így értelmezi:

damn or **damned** adj [only before noun] *impolite* used for emphasizing what you are saying, especially when you are annoyed about something.

damn noun *impolite* (...) not worth a damn used for saying that something has no value or use.

¹⁵ Balogh Krisztina Ágnes

4.2.2. *Hell*

A MED¹⁶ szerint indulatszó, a beszélő feldúltságát, dühét hivatott kifejezni. Érdekes, hogy a MED minden itt idézett szómagyarázata azzal kezdődik, hogy milyen hangulatban vagy milyen érzések kifejezésére használja a beszélő az illető szót, kifejezést. Ez azt mutatja, hogy az érzelmi feszültség kifejezése legalább annyira fontos, mint a tartalom.

„A »hell« önmagában nem szerepel a szlengszótárban, de számos kifejezésben fordul elő. A »hell of a lot of sg« – főnévi jelentése sok, rakás, dögivel, egy rahedli, sok, mint a nyű. A »hell of a sg, be« melléknév nehéz jelentésben macerás, rázós, rohadt egy. A »hell of sg/sy, be« melléknévi jelentésben jó, remek, pokoli, haláli, óriási, eszméletlen”.¹⁷

Tehát a szó valódi jelentéséből kiindulva tulajdonképpen az expresszivitás megőrzése okozhat nehézséget.

1. *To hell with them.* – *Le vannak szarva.*

Ebben a példában a MED-beli jelentés tükröződik a fordításban, és az expresszivitás is megőrződik.

2. *hell – isten: What the hell? – Mi az isten?, What the hell are you doing ...? – Mi az istent csinálsz ...?*

Ez a kérdés a magyar szövegben következetesen *Mi az isten formában* jelenik meg, az expresszivitás megőrződésének nagyon jó példája. Az OM szerint e kifejezés jelentése 'mi a fene?', tehát itt a fordító dúsít, kompenzál, akárcsak a következő két esetben.

3. *hell – az istenfáját: Hell... Az istenfáját..., Hell, ... – Az istenfáját neki,...*
4. *hell – a szentségit: Hell yes. – A szentségit,...*

A *hell* 'pokol' és változatai itt teljesen ellentétes denotatív jelentésű szavakkal van fordítva, de káromkodásként megfeleltethetők egymásnak, mert ebben az esetben a konnotatív jelentés a döntő, s legfőként a beszélői szándék. A fenti megoldások mutatják, hogy a szövegtől elszakadva, a célnyelvi „hagyományba” illeszkedve sokkal inkább megőrizhető a szöveg stílusértéke, mint esetleg a szó szerinti fordításban. Talán mégsem beszélhetünk

¹⁶ **hell** interjection *informal* used for showing you are angry or annoyed.

go to hell *spoken* udes for telling someone angrily to go away or stop annoying you.

like hell *very informal* used for showing that you doubt something or do not believe it.

to hell with them *spoken* used for whowing that you are angry with someone or something and do not care about them anyomre.

for the hell of it *informal* just for fun, and not for any serious reason.

¹⁷ Balogh Krisztina Ágnes

stíluskvivalenciáról, bár veszteséget nem találunk ezekben a példákban, viszont mintha a magyar változat kicsit durvább, keményebb lenne, mint az angol (amerikai) *hell*. Itt találkozunk tehát a dúsitással (nyereséggel), ami a kompenzáció eszköze.

5. *hell – fene: How the hell... – Hogy a fenébe..., Like hell, ... – Menj a fenébe..., Like hell. – Nem a fenét!, How the hell... – Honnan a fenéből..., bitchin like hell – fenemód (fogtok) káromkodni, Rating hell, ... – Fene a rangba!, Go to hell... – Menj a fenébe...*

Az OM szerint a *go to hell!* azt jeletni, hogy 'menj a pokolba!'. A szótári fordítás és Szíjgyártó változata között árnyalatnyi különbség van.

- a. *-You got plenty... –Van itt elég ...*
- Like hell... –Van a fenét!

Ebben a példában azt vesszük észre, hogy van ugyan veszteség, de a fordító rögtön kompenzál azzal, hogy a szereplőt rímben „válaszoltatja”. Különbö a rím jellemző a brit és ausztráliai angol szlengre, az amerikaira kevésbé.

6. *to hell with... – egye meg a fene: To hell with Maureen. – Ott egye meg a fene.*

A fordítás itt sem szó szerinti, és a célnyelvi kontextusba illeszkedő magyar szövegrészletet kapunk. Ezzel együtt sikerül megőrizni az eredeti kifejezés expresszivitását.

7. *hell – frász: Hell,... – Egy frászt., Like hell. – Egy frászt.*

A *fene, frász* megoldások denotatív jelentés szempontjából közelebb állnak a *hell*-hez, mint az előbbi példatömb szavai.

8. *hell – Ø: I know what the hell I want. – Tudom én, hogy mit akarok., Hell, ... – Ugyan már!..., Hell no. – Dehogyan., To hell with that noise. – Végeztünk!, Get the hell back. – Siess már vissza!, Then this is just for the hell of it¹⁸. – Akkor is, csak azért is.*

A *hell* kapcsán kompenzációra láttunk már példát, ebben az utolsó tömbben veszteséget találunk a fordításban. A magyar szövegrészletek többnyire visszaadják a eredeti részletek tartalmát, és a célnyelvi kontextusban sem hatnak idegenül, viszont a szöveg veszít expresszivitásából, és ez befolyásolja az olvasó szereplőkről kialakított képét.

Itt láthattuk, hogy működik a lokális kompenzáció, helyenként „veszít”, máshol „nyer” a szöveg.

¹⁸ OM: szórakozásból, poénból.

4.2.3. *Christ*¹⁹

A *Christ* és változatai mint káromkodásforma talán minden keresztény kultúrájú nép nyelvében megjelenik, s ez megkönnyíti a fordító dolgát. Általában több változattal találkozunk egy nyelvben, így több rá az esély, hogy a fordító megtalálja a forrásszövegi kifejezés ekvivalensét.

Christ, ... – Jézusmária, ..., Christ, I hope not. – Remélem, nem, a szentségit neki!

Ebben a példában megmarad és felnövekszik a szó (forrásnyelvi kontextusban) sértő volta. A fordítás nem szó szerinti, és *a szentségit* stilisztikailag durvább, mint a *Christ*. Ezt még fokozza a *neki* (itt módosítószóként működik). Ilyen fajta fokozást többször látunk majd a továbbiakban is, például a következő részletben.

Christ (...) Christ. You feller really have a life. – A Krisztusát (...) A Krisztusát neki. Ti aztán igazán remekül életek, fiúk.

Az ebben a példában is látható fokozással már a *hell*-fordításoknál találkozhattunk²⁰. Mindkét esetben kompenzációról beszélhetünk. A különbség a két est között az, hogy ebben a példában valóban fokozásról van szó, s erre készítette a fordítót a célnyelvi hagyomány, ti. redundáns lenne ismételni fokozási szándék nélkül. A *hell* fordításakor pedig a példák egymástól függetlenül jelennek meg a szövegben, és a fordító (szubjektív) döntése volt a második példánál dúsítani a fordítást. Ugyanez a helyzet a következő példánál.

Jesus Christ. – A Krisztusát neki!

A következő példákban a *Christ* magyar megfelelője az *isten, úristen, uramisten*. Ugyan nem szó szerinti a fordítás²¹, stilisztikailag ekvivalens, és ezekben az esetekben nem annyira a szó tartalma a fontos, mint az érzelmi állapot, amit kifejez.

Jesus Christ. This aint no pleasure resort. – Úristen! Ez nem lokál!, Christ, you guys live like kings. – Uramisten, hiszen ti úgy éltek, mint a királyok, fiúk!, For Christ's sake get the hell back over there. – De az isten szerelmére, siess már vissza a helyedre!, Oh, for Christs sake, Friday. – Az isten szerelmére, Péntek!

¹⁹ OM: isz tabu kb az istenit!

1. ²⁰ hell az istenfáját
a. Hell.. Az istenfáját..
b. Hell, ... Az istenfáját neki,...

²¹ Christ=Krisztus, God=Isten.

A következő példa esetén a fordító egy sokkal bizalmasabb, mára talán elavult formát választ a fordításra. A példa szövegbeli kontextusát tekintve megkérdőjelezhető, hogy mennyire „jó” ez a megoldás. A katonák egymás között a szoros kapcsolat ellenére nem hagyományosan „bizalmaskodnak”, hanem durváskodással fejezik ki szimpátiájukat. Ugyanakkor a beszélő épp attól retteg, hogy „sittre vágják”, ez indokolhatja a „civilesebb” nyelvhasználatot.

Christ no, (...). You shewn me a queer, I wunt even know one of em things from a woman.
– *Nekem bizisten nem (...) Mutassatok nekem egy buzit, azt se tudom róla megmondani, hogy fiú-e vagy lány.*

A példából kitűnik még egy jellegzetes különbség a két szöveg között. Az eredeti központosítása szinte kizárólag vesszőkre és pontokra korlátozódik. A szleng érzelmi feszültségét nem érzékelteti központosításban felkiáltójelekkel. A fordító itt újra „dúsít”, és a magyar olvasóközönség elvárásainak megfelelő központosítást iktatja be. Ez kompenzálhatja a szlengfordítás miatti stílusértékbeli veszteségeket, de nem elég a „kiegyenlítéshez”. Ugyanis ha központosítással szeretne volna kifejezni a beszélők érzelmi állapotát, maga a szerző folyamodott volna ehhez a módszerhez.

Alább az eddig tárgyalt vulgarizmus két bizalmasabb változatát²² látjuk. Az első, a *Jees*, ezt Szíjgyártó kétféleképpen fordítja magyarra. Az első példa azt mutatja, amikor „dúsít”, a második pedig azt, amikor megtalálja, de legalábbis nagyon közel kerül a magyar ekvivalenshez.

Jees – Az istenfáját neki, Jees, ... – Jesszusom, ...

A második a *Gee*; a szó, és így a hordozott stilisztikai érték is teljesen elvesztődik a fordításban. Itt látjuk, amint az írásjelek (*Kösz!*) kompenzáló hatást érnek el, de a magyar mondat így is sokkal kevésbé expresszív.

Thanks. Gee, thanks. Thanks a lot. – Kösz. Kösz! Hálás köszönet.

Az utolsó, ebbe a témakörbe sorolható példa:

Mother of God. – Szűzanyám!

²² A MED-ben így fordulnak elő: **jeez** interjection *mainly Am E spoken* used when you are very surprised or angry about something. **geez** another selling of **jeez**

A fordítás ugyan nem teljesen szó szerinti, de tartalmilag ugyanazt közvetíti, mint az eredeti. A célnyelvi hagyomány nemcsak megengedi, de arra utasítja a fordítót, hogy birtokos személyjelet használjon, az ekvivalencia így teljes.

4.2.4. *Son of a bitch*²³

A son of a bitch ugyancsak egy olyan vulgárizmus, amely több nyelvben előfordul. Egy internetes szlengszótár összefoglalója szerint a következőkben: *mac ghalla* – gall, *ap ast* – velszi, *aijo de puta* – spanyol, *filho de puta* – portugál, *figlio di puta* – olasz, *fils de une putain* – francia, *zoon van een kutwijf* – holland, *Sohn eines Schlampe* – német²⁴. Amint azt az általam tanulmányozott szöveg is mutatja, az ilyen és hasonló kifejezések tartópillérei a bakanyelvnek.

Egy online angol–magyar szótár szerinti jelentése: gazember²⁵. Ország László szótára szerint: 'ellenszenves ember, szemétláda'²⁶. Ebből arra lehet következtetni, hogy a magyarban nincsen százszázalékos ekvivalense a szónak, hiszen a tartalma és az érzelmi töltete is „tompább” a magyar megfelelőnek.

A célnyelvi hagyomány ezúttal korlátozza a fordítót, nem pedig felszabadítja a forrásnyelv korlátai alól, így a fordítás csorbul, veszít expresszivitásából. Talán azért is keresgél, választ több megoldást, mert érzi, hogy ezek mind kompromisszumosak.

A legjellemzőbb a *disznó*. Ebben benne van az offenzíva, viszont az angol eredeti durvaságához közel sem jár, hiszen abban a fő sértés indirekt módon vonatkozik a *son of a bitch*-cel jelölt személyre, mégpedig az anya személyén keresztül. Az ilyen irányú sértések a magyar nyelvtől és beszélőitől sem idegenek, ezt mutatja az egyik előző példa is: *Why, goddam you...* – *Az anyád...*, amelynek sokkal sértőbb változatai is vannak.

1. *son of a bitch* – *disznó*: *sumbitch* – *disznó*, *you son of a bitch* – *te disznó*, *lazy son of a bitch* – *lusta disznó*, *sons of whores* – *disznók*
2. *son of a bitch* – *nyavalyás disznó*: *every son of a bitch* – *minden nyavalyás disznó*

²³ MED: **son of a bitch** mainly Am E offensive an insulting word for someone you are angry with.

²⁴ forrás: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=son+of+a+bitch>

²⁵ <http://finnhun.com/index.php?nyk=5&g=1&szo=son+of+a+bitch&submit=Hae>

²⁶ OM 1. ebadta, kurafi, ördögfej 2. ellenszenves ember; kurva, szemétláda, faszfej, tetű, 3. nehéz dolog/feladat; szar/rohadt/kurva egy vm.

A *nyavalyás disznó* fordításban már megmutatkozik a kompenzációs kísérlet, de még így sem annyira „heves” vagy sértő, mint az eredeti szöveg.

3. *son of a bitch – marha: son of a bitch – marha*

Ez a fordítás talán egy kísérlet a monotónia feloldására. Csak annyiban tartom indokoltnak, amennyiben a kontextus megköveteli a szereplő butaságának, tompaságának hangsúlyozását.

4. *son of a bitch – Ø: Son of a bitch is a goddam fool... – Hülye..., son of a bitch ---, tough son of a bitch – nagylegény*

Az utolsó csoport mutatja a legnagyobb veszteségeket. Az a. példa mondata angolban egy merő offenzíva, míg magyarban egy ugyancsak sértő, mégis sokkal „puhányabb” egyszavas megállapítás. Itt se tartalmi, se stilisztikai ekvivalenciát nem ért el a fordító.

A harmadik példa visszafordítása *tough guy* mutatja, mennyire távol maradt a magyar kifejezés az eredetitől.

Bastard²⁷:

Ez a szó azért került ide, mert az előző kifejezéssel hasonló (de nem azonos) szemantikájú: ’elfajzott, fattyú, hamis, hamisítvány, hapsi, házasságon kívül született, korcs, nem valódi, törvénytelen, köcsög’²⁸. S bár használatukat nem mindig azonos kontextus generálja, gyakran jelennek meg ugyanabban a szövegekörnyezetben. Ami pedig a legfontosabb, a fordító ugyanazt a szót felelteti meg magyarban a *bastard*-nak, mint legtöbb esetben a *son of a bitch*-nek.

1. *worthless basrad – semmirekellő disznó, lucky bastards – szerencsés disznók*

2. *bastard ---*

Az ebben az alponban bemutatott adatok mindegyikének lefordítása sajnos veszteséggel jár a magyar szövegre nézve.

²⁷ MED: **bastard** 1. *offensive* an insulting word for an unpleasant or annoying man 2. *impolite* used after an adjective for talking to or about someone in a funny or sympathetic way (...) 4. *old-fashioned* someone whose parents are not married to each-other. This word is now considered to be offensive.

OM 3. *szl durva* ember, pacák, hapsi.

²⁸ forrás:

http://dict.sztaki.hu/dict_search.php?L=HUN%3AENG%3AEngHunDict&O=ENG&flash=&E=1&sid=ce8b5c897d35445527e6905fa3075d50&vk=&in_form=1&W=bastard&M=2&P=0&C=1&T=1 és <http://finnhun.com/index.php?nyk=5&g=1&szo=bastard&submit=Hae>

4.2.5. Etnonímia

Az egyes nemzetiségeket szlengnyelvi sértő névvel vagy jelzőkkel illetni egy nem csak nyelvi attitűdről ad tanúbizonyságot. Ez jellemzi a regény azon szereplőit, akiktől a következő mondatok egy részét halljuk. E kifejezéseket használják harmadik, de második személyben is, megszólításként. Ugyanakkor (amint a durváskodás mögötti szimpátia kapcsán már szóba került) közelebb viszonyban levő katonák között vicces, barátságosnak számító megszólítás is lehet.

1. *Wop*²⁹=*digó*

- a. *Wop – digó: Watch how you talk to me, you crummy little Wop. – Vigyázz, hogy beszélsz velem, te rohadt kis digó!, Nothin but Jews and Wops and Pollacks. – Csupa zsidó, digó meg polyák!*
- b. *Wop – nyavalyás digó: You just think its been trouble, Wop. – Azt te csak úgy gondolod, nyavalyás digó.*

2. *Pollacks*³⁰=*polyák: Nothin but Jews and Wops and Pollacks. – Csupa zsidó, digó meg polyák!*

Ez a példa mutatja, hogy egyes, a regény megírásakor szlengelemnek számító kifejezések már elavultak (kiemelés lábjegyzetben).

3. *Gook*³¹=1. *ferdeszemű* 2. *sárga* 3. *hawaii*

- a. *ferdeszemű: gook waiter – ferdeszemű pincér, goddam gook – nyavalyás ferdeszemű*
- b. *sárga: gook waiter – sárga pincér*
- c. *hawaii: gook shirt – hawaii ing*

E csoport példái rámutatnak a forrásszöveg nyelvhasználatának durvaságára, és ez a fordításban is sikeresen megőrződik.

²⁹ MED: **wop** *offensive* an extremely offensive word for an Italian person. OM **wop** *fn Us tabu* olasz bevándorolt; digó, macskaevő.

³⁰ OM *fn Us szl rég*(kiemelés tőlem) *pej* polyák, lengyel

³¹ OM *fn US szl* ázsiai ember; ferdeszemű, sárga

5. Összefoglalás

Dolgozatomban megpróbáltam átfogó képet adni a szleng nyelvi jelenségéről, a műfordítás egyes kérdéseiről, és végül bemutattam a kutatásaimat, melyekben a szleng fordíthatóságát vizsgáltam. Az adatok nagy száma miatt csak a legjellegzetesebb szlengelemek fordítása került górcső alá.

Sajnos, amint a bemutatott példák is mutatták, a fordítás összességében veszít az eredeti szöveg expresszivitásából. Olvasóként viszont ezt nem éreztem ki a szövegből, s az is lehet, hogy ez tette könnyebben olvashatóvá a regényt a magyar olvasóközönség számára.

Szlenget fordítani nehéz. A forrásnyelv és célnyelv ismerete nem elég. Ahhoz, hogy a fordítás sikeres legyen, mindkettő kulturális és történelmi hátterét is ismerni kell, s tisztában kell lenni a szlenget használók életstílusával.

Bibliográfia

1. ANDERSSON, Lars-Gunnar–TRUDGILL, Peter: *Mi a szleng?* in: VÁRNAI Judit Szilvia – KIS Tamás(szerk.), *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002, 247—261.
2. BALOGH Krisztina Ágnes, *A szleng és műfordítás kapcsolata Salinger Zabhegyező című regényében*, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara, témavezető: dr. Kis Tamás, Debrecen, 2007 (szakdolgozat).
3. CHAPMAN, Robert L.: *Mi a szleng?* in VÁRNAI Judit Szilvia – KIS Tamás(szerk.), *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1999, 273—279.
4. CRYSTAL, David, *A nyelv enciklopédiája*, Budapest, Osiris, 2003.
5. EBLE, Connie C.: *Szleng* in: VÁRNAI Judit Szilvia – KIS Tamás(szerk.), *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1999, 227—233.
6. JONES, James , *From Here to Eternity*, New York, Charles Scribner's Sons, 1952.
7. JONES, James, (ford. Szíjgyártó László) *Most és mindörökké*, Budapest, Magyar Könyvklub, 1999.
8. KIS Tamás, *A magyar katonai szleng szótára (1890–1990)*, Debrecen, A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének kiadványai, 1991, interneten: <http://mnytud.arts.unideb.hu/sorozat/katsz/>
9. KLAUDY Kinga, *A fordítás elmélete és gyakorlata angol/német/francia/orosz fordítástechnikai példatárral*, Budapest, Scholastica, 1997.
10. KÖVECSÉS Zoltán, *Magyar szlengszótár*, Bp, Akadémiai Kiadó, 2002.
11. *Macmillan English Dictionary For Advanced Learners*, International Student Edition, Bloomsbury Publishing Plc, 2002.
12. ORSZÁGH László—MAGAY Tamás, *Angol—magyar nagyszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1998.
13. PARTRIDGE, Eric, *Szleng* in: VÁRNAI Judit Szilvia – KIS Tamás(szerk.), *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1999, 213—218.
14. PARTRIDGE, Eric, *A szleng ma és tegnap* , VÁRNAI Judit Szilvia – KIS Tamás(szerk.), *A szlengkutatás 111 éve*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002, 17—23.
15. POPOVIČ, Anton, *A műfordítás elmélete*, Bratislava, Madách, 1980

Internetes források:

16. KIS Tamás, Nyelvi univerzálé-e a szleng, 2006. 04. 04. forrás: http://nevarchivum.klte.hu/szleng/tanulmanyok/szluniv_hun.htm (2009. ápr. 25.)
17. Szótárak, könyvek, tanulmányok a magyar szleng témaköréből: http://nevarchivum.klte.hu/szleng/hu_slang.htm#idegen (2009. ápr. 25.)
18. Angol—magyar szótárak az interneten: <http://finnhun.com>, <http://dict.sztaki.hu>
19. Szlengszótárak az interneten: <http://www.coolslang.com>, <http://www.urbandictionary.com/>, <http://onlineslangdictionary.com/> (2009. ápr. 25.)